

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Андрусенко В.О.
Науковий керівник: к. с-г н., доцент Фішук Н.Ю.

У статті досліджується проблема розвитку та реалізації експортного потенціалу України. Обґрунтовуються заходи щодо забезпечення довгострокової перспективи у розбудові експортного потенціалу держави.

Вступ. Розвиток економіки України в умовах інтегрування національних економік потребує активного її включення у міжнародний поділ праці, світогосподарські зв'язки. Формування стратегії зовнішньої торгівлі і, зокрема, експорту, є надзвичайно важливим фактором розвитку національної економіки. Проте досягти успіху в експортній діяльності можуть лише ті країни, які мають конкурентоспроможну економіку. Саме тому постає необхідність здійснення ґрунтовних теоретичних досліджень та обґрунтування практичних рішень і механізмів, які б дозволили державі прискорити повноцінне її прилучення до світового господарства і тим самим користуватися всіма перевагами міжнародного економічного співробітництва.

Мета дослідження полягає в оцінці сучасного стану розвитку та обґрунтуванні пріоритетів реалізації експортного потенціалу України, відповідно до умов розвитку глобальної економіки.

Постановка проблеми. Проблеми формування і практичної реалізації експортного потенціалу України присвячені праці вчених економістів-аграрників. Зокрема питання оптимізації експортного виробництва в аграрній сфері та удосконалення аграрного менеджменту знайшли своє відображення у наукових публікаціях відомих вчених-економістів В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького, В.П. Галушко, М.В. Зубця, А.М. Кандиби, С.М. Кваші, В.В. Юрчишина та інших.

У той же час багато її аспектів залишаються нерозкритими і потребують вивчення. Це пов'язано з тим, що в нових умовах господарювання створюється принципово інші передумови формування внутрішнього ринку та реалізації експортних можливостей, потребують розробки нові механізми організаційно-економічного супроводження зовнішньоекономічного супроводження зовнішньоекономічної діяльності в аграрній сфері.

Основні результати досліджень. На сучасному етапі ринкових відносин і реформування аграрного сектора доцільним є зробити спробу оцінки експортного потенціалу української сільськогосподарської продукції, виходячи із стану зовнішньоекономічної діяльності. Подальша інтеграція економіки України у світове господарство, її ефективність великою мірою залежить від наявних експортних ресурсів країни, які є органічною частиною економічного потенціалу. Під експортним потенціалом слід розуміти здатність національної економіки виробляти конкурентоспроможні товари та реалізовувати їх на міжнародних ринках за умов постійного зростання ефективності використання природних ресурсів, розвитку науково-технічного потенціалу, валютної і фінансово-кредитної систем, а також сервісно-збутової інфраструктури підтримки експорту без нанесення збитків економіці при забезпеченні економічної безпеки країни в цілому [1, с. 61].

Тривалий час вважалось, що ефективність господарських процесів залежить від технології виробництва, стану й оновлення основних фондів на підприємствах. Проте ринкові умови господарювання довели: щоб завоювати та утримати стійкі позиції на внутрішніх та зовнішніх ринках недостатньо виробляти лише високоякісну продукцію, потрібно здійснювати її виробництво з інноваційними параметрами, що відрізнятиме цю продукцію від вітчизняних та іноземних конкурентів. Саме тому нині зростає значення інновацій, як одного із найдієвіших чинників формування експортного потенціалу регіону [6, с. 107].

Україна володіє значним експортним потенціалом, який зосереджений у видобувних і обробних галузях промисловості, а також в агропромислового та енергетичному комплексах країни, однак використовується він, на жаль, недостатньо і неефективно. Про великі потенційні можливості України в сфері експортної діяльності свідчить той факт, що у 2008 р. вона здійснювала зовнішньоторгівельні операції з партнерами із 169 країн світу і обсяги зовнішньої торгівлі товарами склали 42 млрд. дол. США [3, с. 47].

Позитивну динаміку розвитку демонструє сільськогосподарське виробництво. За підсумком січня 2009 року зростання в галузі становило 0,5%, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 7,6%. Зважаючи на сезонний характер ведення сільськогосподарського виробництва, найбільший вплив на загальну динаміку сектора у даний період чинитимуть результати діяльності у тваринництві (зокрема продовжується тенденція зростання чисельності поголів'я птиці на 6%).

Здійснено аналіз питомої ваги продукції в українському експорті (рис1.).

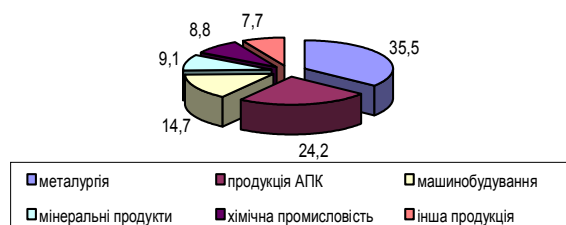

Рис. 1. Товарна структура українського експорту

Як бачимо, найбільша питома вага в українському експорті належить продукції металургійного

комплексу (35,5%), продукції АПК та харчової промисловості (24,2%), продукції машинобудування (14,7%), мінеральним продуктам (9,1%), продукції хімічної промисловості (8,8%) тощо.

Станом на 1 лютого 2009 року у сільськогосподарських підприємствах (крім малих) було в наявності 18,8 млн. тонн зерна (на 45% більше проти відповідного періоду минулого року), у тому числі пшениці 9,1 млн. тонн (на 55% більше), що свідчить про значний експортний потенціал сільського господарства та є базою активізації роботи переробних підприємств харчової промисловості та тваринницької підгалузі.

Проаналізуємо обсяги експорту товарів за регіонами України (таблиця 1).

Як бачимо, найбільший обсяг експорту України спостерігається у Донецькій

області, який складає 8776,6 млн. дол., а найменший в Тернопільській області (112,1 млн. дол.). Вінницька область займає посереднє місце в загальному українському рейтингу.

На території України зосереджено понад 30% світових запасів чорноземів, які у поєднанні із сприятливими кліматичними умовами формують аграрний потенціал держави. У 2008 році питома вага продукції АПК та галузей переробки в експорті становила – 12,3%. На жаль, частка продукції переробки незначна – 30%, тобто головним експортним товаром агропромислового сектора є продукція сільського господарства [3, с. 48].

Аналіз структури експортних поставок агропродовольчої продукції протягом 2000-2007 років свідчить про стійке нарощування обсягів експорту в усіх великих товарних групах за винятком м'ясомолочної. Найбільш стрімко зріс експорт продукції рослинного походження (майже у п'ятеро) та продукції харчової промисловості (у 3,7 раз). Питома вага цих товарних груп у продовольчому експорті перевищує 70% [2, с. 27].

Таблиця 1

Обсяги експорту товарів за регіонами України у 2008 році

пункти	Населені	Кількість учасників ЗЕД	Вартість млн. дол. США	Відсотків до загального обсягу
Україна		13521	38368	100
АРК		209	400,1	1
Області				
Вінницька		415	403,7	1,1
Волинська		371	336,3	0,9
Дніпропетровська		1076	7118,2	18,6
Донецька		781	8776,6	22,9
Житомирська		473	314,3	0,8
Закарпатська		668	676,9	1,8
Запорізька		441	3125,3	8,1
Івано-Франківська		362	885,8	2,3
Київська		521	577,9	1,5
Кіровоградська		188	189	0,5
Луганська		405	3004,6	7,8
Львівська		784	804,8	2,1
Миколаївська		288	1059,7	2,8
Одеська		662	766,4	2,0
Полтавська		331	1874,7	4,9
Рівненська		243	291,4	0,8
Сумська		275	513,7	1,3
Тернопільська		164	81,6	0,2
Харківська		942	888,6	2,3
Херсонська		220	245,6	0,6
Хмельницька		291	221,1	0,6
Черкаська		303	482,7	1,3
Чернівецька		298	112,1	0,3
Чернігівська		242	313,1	0,8
Міста				
Київ		2386	4426,8	11,5
Севастополь		126	101,5	0,3

Обвальне падіння світового попиту, зниження цін на світових товарних ринках, спад вітчизняного промислового виробництва призвели до падіння вартісних обсягів експортних поставок. За даними Держмитслужби експорт товарів зменшився на 33,4% порівняно з січнем 2008 року і становив 2439,7 млн. дол. США.

Розглянемо експортні поставки продукції України за 2008 рік (рис 2.)

Найбільше скоротилися експортні поставки продукції металургійного комплексу (на 44,7%), машинобудування (на 37,9%), продукції хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості (у 2,1 рази), мінеральних продуктів (на 32,6%), продукції легкої промисловості (на 35,3%), деревини, паперової маси та виробів з них (на 35,9%).

Поряд з цим, відбулося збільшення експорту продукції агропромислового комплексу та харчової промисловості (на 31,1%) внаслідок високого врожаю зернових та зняття експортних обмежень у червні 2008 року. Ситуація погіршується, бо розбалансована фінансово-економічна система в світі набирає ознак стагнації. Внаслідок цього катастрофічно падає попит на український експорт.

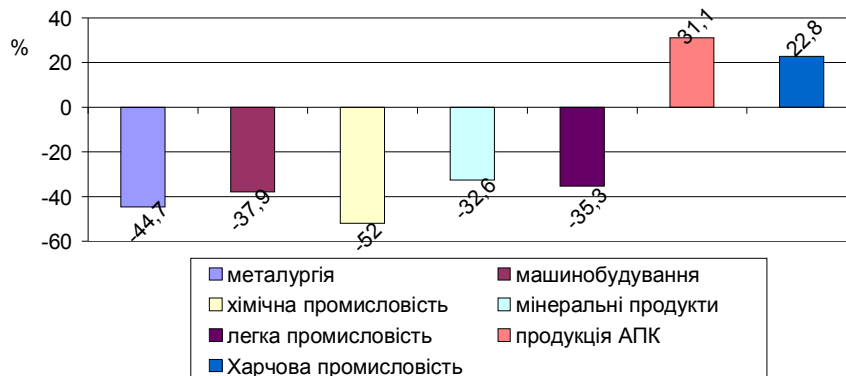

Рис. 2. Експортні поставки продукції України за 2008 рік

Головна вада українського експорту – неефективна його структура. А сьогодні головними структурними елементами експорту України є сировина та продукція низького рівня переробки. В сучасних умовах розвитку світового господарства подібна спеціалізація експорту є неоптимальною з трьох причин:

- сировина, на відміну від технологій чи знань вичерпується і не відновлюється;
- низький рівень переробки зазвичай означає низькі прибутки;
- у конкурентному світі сировину завжди можна замінити аналогічною сировиною з іншої країни, що робить попит на неї високоеластичним і зумовлює значні коливання ціни.

У глобальному середовищі перспективи нарощування агропродовольчого експорту визначаються з урахуванням рентабельності виробництва, конкурентоспроможності й ефективності експорту кожного виду продукції. Загальний рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки, у т.ч. аграрного сектора, визнається експертами як низький. Так, за даними Світового економічного форуму в 2008 році Україна посіла 73 місце серед 125 країн світу, підвищивши свій рейтинг порівняно з 2006 р. лише на 5 позиції. Високий рівень збитковості українського сільськогосподарського виробництва, порівняно невелика частка великотоварних господарств, техніко-технологічна відсталість агросфери є основними чинниками низького рівня її конкурентоспроможності.

Експортний потенціал країни – здатність національної економіки відтворювати свої конкурентні переваги на світогосподарській арені.

Розглянемо конкурентні переваги, притаманні українському аграрному сектору, для того, щоб, використовуючи їх, можна було визначити місце України в міжнародних економічних зв'язках.

Потужний, визнаний усім цивілізованим світом природноекономічний потенціал продовольчого сектору України дозволяє розглядати його як визначний фактор виведення національної економіки з кризи. Але загальний рівень розвитку агропродовольчого комплексу відстає від його потенційних можливостей, що підтверджують дані про недостатнє забезпечення населення України продовольством, про незадовільний стан зовнішньоекономічних зв'язків по збуту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості і невикористання потенційних можливостей комплексу для інтеграції до світового агропромислового ринку, з метою розв'язання існуючих у цій сфері проблем необхідно визначити режим найбільш ефективного функціонування продовольчого комплексу, який забезпечить високий рівень його конкурентоспроможності [1, с. 61].

Конкурентоспроможна продукція повинна мати не лише якісні, цінові й фіксовані канали збуту. З погляду на це серед основних товарів вітчизняного агропродовольчого експорту найбільш конкурентоспроможною на світовому ринку нині є пшениця, обсяги експорту якої є не лише значними, але й найбільшою мірою збалансованими за напрямками поставок (приблизно по третині в країни Європи, Азії та Африки). Достатньо диверсифікованим є також збут кукурудзи та соняшникової олії [2, с. 27].

Необхідність структурної перебудови економіки і, як наслідок, структури експорту зумовлена конкурентоспроможністю українських товарів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. До сильних сторін українських товарів слід віднести:

- низька вартість ресурсів, насамперед робочої сили;
- близькість великих ринків збуту (ЄС, Росія), як наслідок, низькі транспортні витрати.

До слабких сторін української продукції на світових ринках варто віднести:

- низьку вартість, невідповідність сучасним потребам споживачів;
- малу частку готової продукції, орієнтацію на товари з низькою доданою вартістю;
- високу енергоємність виробництва, що ставить вартість продукції у пряму залежність від імпортованих енергоносіїв, в першу чергу це стосується продукції хімічної та металургійної галузей;

- технологічна відсталість і високий рівень зношеності обладнання;
- відсутність у малого та середнього бізнесу досвіду операцій на зовнішніх ринках в умовах підвищеної конкуренції.

Основою державного регулювання експортних потоків створення інвестиційного клімату, сприятливого для структурної перебудови економіки та нарощування експортного потенціалу на етапах кризового розвитку та стабілізації економіки, буде політика обмеженого протекціонізму, спрямована на використання експортних можливостей при раціоналізації імпорту, орієнтованого на забезпечення першочергових потреб виробництва і населення (критичний імпорт).

Для забезпечення розвитку експортного потенціалу в умовах ринкової трансформації економіки необхідно:

- прийняти і реалізувати програму розвитку виробництва та розширення експортних можливостей у пріоритетних галузях і сферах структурної перебудови економіки (це програми розвитку чорної металургії, нарощування виробництва в галузях точного машинобудування та приладобудування), спрямовані на подолання вужкості традиційних ринків збуту та підвищення ефективності експорту за рахунок освоєння нових "ніш" на світовому ринку;
- створити спеціальні фінансово інвестиційні компанії для фінансування програм розвитку експортного потенціалу, першочерговими об'єктами якого є охоплені конверсією підприємства ВПК та потенційно конкурентоспроможні наукомісткі виробництва, що забезпечують реалізацію науково-технічних досягнень;
- лібералізувати режим іноземного інвестування, включаючи мінімізацію його вхідного контролю, недопущення обмежень щодо питомої ваги іноземних інвестицій, за винятком стратегічно важливих галузей (енергетика, транспорт, зв'язок, ВПК, банківська та страхова сфера);
- використовувати системи пільг та інших економічних стимулів (особливо податкових пільг) залежно від пріоритетності напряму і об'єкту інвестування;
- вдосконалити системи валютного контролю з метою запобігання "втечі капіталу" за рахунок розробки і запровадження податкового і валютного регулювання, правових та інших заходів, спрямованих на повернення валютних коштів з-за кордону і створення системи економічних стимулів, пільг та гарантій інвестування до економіки України [3, с. 49].

Висновки. У сучасних умовах рішення проблеми розвитку й особливо ефективної реалізації можливостей експортного потенціалу України залежить не тільки від економічної ситуації в країні, але і тісно пов'язане зі змінами, що відбуваються у світогосподарському середовищі.

У цьому зв'язку при розробці експортної політики країни необхідно враховувати об'єктивні зміни в гео економічній і геополітичній ситуації у світі, інтереси окремих країн-партнерів по зовнішньоекономічних зв'язках, міжнародні правові норми і правила торгівлі, конкурентні переваги своєї країни і її провідних підприємств, які активно беруть участь (або здатні брати участь) у світовому торгово-економічному співробітництві. Таким чином, успіх у реалізації експортного потенціалу може бути досягнутий лише при орієнтації галузевих комплексів і підприємств на випуск тих видів конкурентоспроможної продукції, особливо високих технологій і послуг, що зможуть знайти свої "ніші" на зовнішніх ринках. Останнє, по суті, обумовлює необхідність корінного відновлення основних фондів у стислі терміни, стимулювання розвитку наукоємних технологій, превалюючого випуску товарів із високим ступенем обробки.

Література

1. Клименко Н.А. Адаптація експортно орієнтованих галузей АПК до сучасних інтеграційних вимог // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - №12. – С. 61-63.
2. Шубравська О.В. Перспективи реалізації експортного агропродовольчого потенціалу України // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №4. – С. 27-32.
3. Стеценко Ж.В. Механізм розвитку та реалізації експортного потенціалу України // Економіка та держава. – 2008. -№8. – С. 47-49.
4. Губенко В.І. Стан і проблеми забезпечення розвитку виробництва та експорту продукції АПК в умовах СОТ // Економіка АПК. – 2008. -№5. – С. 22-24.
5. Стеценко Ж.В. Формування експортного потенціалу в Україні // Економіка та держава. – 2008. -№7. – С. 22-24.
6. Боровська Ю.Л. Інноваційні чинники формування експортного потенціалу переробної промисловості // Економіка АПК. – 2009. -№1. – С. 107-110.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ СУЧАСНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бабюк К.Г.

Науковий керівник: к.с-г.н., доцент Фіщук Б.П.

В Україні на нинішньому етапі її розвитку, проблема підвищення конкурентоспроможності персоналу набуває особливо важливого значення. Предметом дослідження стала сукупність теоретичних, методичних і практичних проблем, пов'язаних з конкурентоспроможністю та мотивацією персоналу.

Вступ. Носієм конкурентоспроможності є персонал або окремі робітники, споживачем